

ШЫН

1925 чылда үндүзүлгөсү
1963 ч.
ЯНВАРЬ
8
вторник
№ 6 (5410).
Өртөө 2 көп,

СЭКП-нин Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

Чаа техниканы дүрген тургузар болгаш негтередир

Партияның болгаш чазактың удурткучуларының чаа техника делгелгезинг чораны

Автоматчылганг болгаш машина туудуунг талазы-биле Курүне комитети машина тууду болгаш автоматчылгала талазы-биле доостан эртем-шнчилел база төлөөлел-конструктор ажылдарының делгелгезин органнастаан.

Чаа машиналарын, станоктарын, азы-бүрү делгелгезин, приборларын, улус ажыл-агыйның азы-бүрү адырларында негтередир турар механизация болгаш автоматчылганг херекселдеринг хей-хей чүс хевирлерин ында делген тургускан.

Делгелге чүгө ада-туртунг машина болгаш прибор туудуунг чедишкннеринг көргүзү болган эвес, харын база үлетпүрүң болгаш эртем-шнчилел албан черлеринин ажылдарында бир азынын школазы болган. Ол делгелгени чуртунг дыка хей ажыл-агый чөвүлдеринин төлөөлелчилери көргөн.

Январь 5-те бо делгелге Ф. Р. Козлов, А. Н. Коштыгин, Н. С. Хрущев, А. П. Рудков олар чорашан.

Делгелгени делгилерин көрү үезинде ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын оралгачылары — ССРЭ-нин Улус ажыл-агый чөвүлелиниң даргазы В. Э. Дымшиц, ССРЭ-нин Курлаанын даргазы П. Ф. Ломако, эртем-шнчилел ажылдарын таарыштыр каттыштыр таалазы-биле Курүне комитетинин даргазы К. И. Руднев, автоматчылгала болгаш машина туудуунг талазы-биле Курүне комитетинин даргазы А. И. Костюков, СЭКП ТК-ның машина туудуунг калдынын эргелекчизи В. С. Фролов киришкен.

Автоматчылганг болгаш машина туудуунг талазы-биле Курүне комитетинин эргелелеринин начальниктери, эртем-шнчилел болгаш төлөөлел-конструктор органнасталарынын удурткучулары делгилерин дугайын тайылбырлаан.

Коммунист партиянын болгаш Совет чазактын удурткучулары көдээ ажыл-агый болгаш тууду-орук машиналарынын чаа хевирлерин ажык шдеге көргөн. Эш Н. С. Хрущев көдээ ажыл-агыйның хей күш кирер ажылдарын механизастарына керектик бедик бүдүрүчүдүг чаа техниканы тургузуу турар машина туудууларын дугайын чүдүдүгүрүшкүн-биле чугаалап чорашан.

Эртем-шнчилел институтунун аажок улуг бажынын үшкү калдында делгезин чаа машиналарын, станоктарын, приборларын, автоматчылгала болгаш механизация херекселдеринг чаа хевирлерин улуг согуургалды бөлүдүрүшкөн.

Металлургия үлетпүрүнүн делгелгезинин хевирлеринде эш Н. С. Хрущев ылаңгыг шүтүлдүгү делгелгезинин автоматчылгангын, а ол ышкаш машиналарын кезектерин бүдүрүшкөн талазы-биле агрегаттарын делгелгезин.

Партияның болгаш чазактын удурткучулары чоорааларын кылар болгаш каннаар талазы-биле соксаал чок ажылдар чаа станоктарын делгилерин көргөн.

— Металлургия соксаал чок ажылдар чорудуулары дүрген ажылдар кылар болгаш негтередир удуруг болу — деп, Н. С. Хрущев делгелгезин. Суук металлдан белен кылгача чөдөрүлдүг соксаал чок болган турар ужуруг. Ол дээр, металлургия хөжүдөрүнүн перспективасы — деп.

Каннаашкыннын чингелдеринде болгаш дүргелдеринге керектик болбазыраңгай манипуляторларын каннаар делгелгезин көрүп турган үезинде машина туудуунг азы-бүрү адырларын каннаар кезектери болгаш бедилерин бүдүрүшкөн үндүрүшкөн специаластаан заводрларын тургузар үе келген дээрин делгелгезин. Каннаар ажылды шак ышчаар специаластаар чорук бици заводтарыныкы куш-ажылдын бүдүрүчүдүгүн дыка бедилер.

Кестирер инструментинин бедик бүдүрүчүдүг чаа хевирлеринин залыңга инструментинин бүдүрүшкөн кылдыл алмастарын калбаа-биле ажылдар талазы-биле күүлө айттырган.

— Ам бисте кылдыл алмастарын бүдүрүшкөн үндүрүшкөн органнастаан. Бистин үлетпүрүсү ону херекелдин көмөсүн эдугаар бүдүрүшкөн үндүрүшкөн шыдаар болган — деп, Н. С. Хрущев делгелгезин.

Ультразвукту болгаш күчүлүг элекрия импульстарын ажылдар чорук металл болбазыраңгынын техникниг депшигелгезин улуг ужурууда болуу турар. Ол принциптерге үндөөлөшкү кылган станоктарын ажылды-биле танышкын көргөн, партияның болгаш чазактын удурткучулары ук станоктарын бүдүрүшкөн калбаа-биле болгаш дүрген-биле шнчилгелдин алдырын шпал-ажыл-агый органына даастаанар.

Теп котёл-турбина институту сөөлдү чылдарда солуу ажылдарын күсеткен. Бус күжү-биле ажылдар станцияларын тургузар бажынарнын хемчөлгезин дыка бичелдеринин аргазын берип турар бичи хемчөлгезин

котёлдарын болгаш бус-газ установказын ол институт чөгээткен.

— Ол дээрге ажылдын көнчүг чугула угланышкын-дыр — деп, Н. С. Хрущев онзаалап делгелгезин.

Транспорт машиналарын кылып турар эртемделеринин болгаш конструкторларынн ажылдарын кичээлгейлин-биле көргөн. Оруктук нарын байдалдарына — хөртүк харга, элекринге, тулаалыг черлерге автомобильдерин ажылдарынын аргазын берип турар дугуйларын массалык-биле бүдүрүшкөн дүрген аайлап таарыштырарын, оруктук азы-бүрү байдалдарына дески ажылдарын машиналарын тургузарынын эргежок чугулазынын дугайында сүмелерин чугаалаан.

— Илчирбе дугуйлуг тракторларын орунга чүгө тарымшыкына эвес, харын-даа одуртуулар аразын болбазыраңгы ажылдарга чедишкннинг ажылап болуушак ындиг амаа дугуйлуг тракторларын тургузар херек — деп, Никита Сергеевич чугаалаан.

Хөмүрү кижилер чокка казып үндүрүшкөн херекелдер машиналарын комплексин болгаш нефть болбазыраңгы херекелдер дериншкннерин чаа хевирлерин делгелгезин көрүшкүдөрүн улуг согуургалды бөлүдүрүшкөн.

Амгы үенин нефть болбазыраңгы дериншкннин тургузарыне бистин конструкторларыныкы кылаңгы сальды херек, нефть продуктуларынын шынарын көдүрери эргежок чугула деп, Н. С. Хрущев чугаалаан. Хөмүр даш шахталарына куш-ажылдын бүдүрүшкүдүгүн шактын көдүрүшкөн, хөмүр даштын үндүрүшкөн механизастарына херекелдер машиналарын комплексин бүдүрүшкөн шнчилгелди алаа чөгүрү.

Ажыктыг сүмелер болгаш саналдар химия машиналарын кылып үндүрүшкөн турар ажылдарынын адынга чугаалааттынган турган. Пластикти массаларын дидими-биле шнчилгелдин алдырын, кислород бүдүрүшкөн херекелдер дериншкннин дүрген тургузары оларга сүмелгезин.

— Бир эвес ол-ла домна болгаш мартен суугуларын, конверторларын кислород-биле хандырар болза олардан дыка хей металлды ап болур-дур — деп, Н. С. Хрущев чугаалаан.

Электроннуг саналга машиналарын болгаш үлетпүр бүдүрүшкөн бүдүрүшкүнүгү база башкарылган автоматчылганг аргаларын дугайын көргүзүп турар экспонаттарын тургускан залга келген, делгелгезин көрүшкүдөрү электроннуг техниканы чаа чүдүрүшкөн дөдөгөй таанышкынар. Эртемге болгаш үлетпүр херекелдер электроннуг саналга машиналарын бисте алааш эвисти тургускан.

— Колхозтарга болгаш совхозтарга-даа херекелдер чангыс аай саналга машиналарын тургузар херек — деп, эш Н. С. Хрущев сүмелгезин. — Ам көдээ ажыл-агый санашкын ажылдары кыларынга хей-хей кижилер тураруп турар. Бир эвес ындиг машиналарын шнчилгелдин алдыр болза саналга ажылдарынын санын дыка кызырын болур-дур.

Улус ажыл-агыйнын азы-бүрү адырларында бүдүрүшкөн специаластаар-биле, чаа техниканы шнчилгелдин алдыр-биле холбашкан сонгаралдып болбас айтырылганы э-не кыска хуусада чугаалажып көрүп болгаш практика кырынга шнчилгелдерин эш Н. С. Хрущев делгелгезин экспонаттарын көрүп довуу турган, ССРЭ-нин Курлаанын болгаш Улус ажыл-агый Чөвүлелиниң удурткучуларына дааскан.

— Ам кол-ла чүве — кылдыгынын чангыс аай болууларынын, бүдүрүшкөн бодамчалыг таарыштыр тургузарынын оруу-биле чорурду болуу. Үлетпүрүң адыр буруу, чижээ, приборлар, херекселдер, машина туудуунг нити кезектерин болгаш бедилеринин (шестерняларын, редукторларын, өзектерин болгаш өскөдө чүдүдөрүн) бодунга белеткээрин бодуруу болбас. Оларын бүдүрүшкөн специаластарын органнастаар херек, ол сорууларын практиктиг шнчилгелдер ужуруг. Машина туудуунг бүтүлгө адырларына техникниг депшигелге чугула ужурууда болуу үүрүктөөр металлургиянын кедергей оожум көжүгү үүрүшкөн кичээлгейлин угалдырган турган. Чижээ, азы-чөк болгаш пөс-таазы үлетпүрүң херекелдер чаа дериншкннерин, ылаңгыг электик хевирин биче хемчөлгезин аргаларын болгаш пөстерин бүдүрүшкөн херекелдер машиналарын бүдүрүшкөн дүрген аайлап таарыштырарына күзөшкннин илереткен. Ол машиналарын хевирлерин делгелгезин көргүскөн турган.

Эш Н. С. Хрущев эртемделеринин, конструкторларын болгаш төлөөлелчилеринин амгы үенин машиналарын, дериншкннерин, депшигелгениг технология чөдөрүлдүгү тургузарына болгаш шнчилгелдин алдырына чаа-чаа чедишкннерин күтөө.

Улус ажыл-агыйыңга партияжи удуртулганы бүдүрүлгө принциптин эдугаар эде тургузары — үлетпүрүң, тудугну, транспортту, көдээ ажыл-агыйнын хөгжүдөр болгаш чоннун чуртталга-амыдырал деңгелдин бедидер дугайында СЭКП-нин XXII съездизиниң шиитпирлерин амдыралга эн дүрген боттандырамыңга таарымчалыг байдалдарын тургузуу турар деп СЭКП ТК-ның Пленуму онзаалап айтып тур.

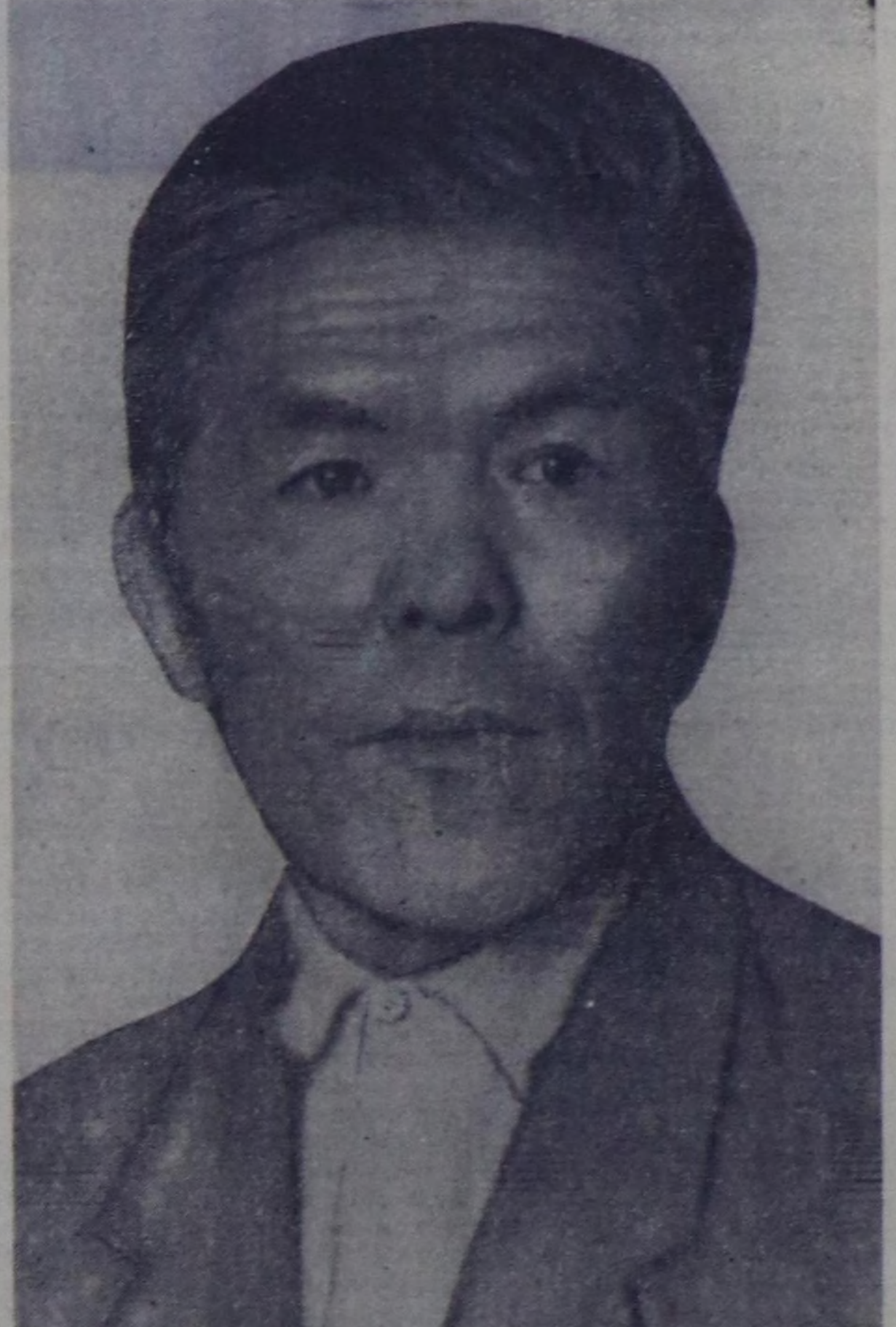
(СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун доктаалындан).

Бистин республикада

ХОЙЖУЛААРНЫҢ БРИГАДИРИ

Депутаттар — сонгукчуларында

(Номчукчуларның чагааларындан)

Агарба Түлүш Шимиевич — 1954 чылдан бээр Улуг-Хем районда «УТНА 25 чылы» совхозтун хойжуу. Эртен чылдын февраль айдан бээр бот-оругла-чарылгалы хойжу бригаданда бригадирлеп амылап турар. Эш Агарбаның бригаданы районда бот-оругла-чарылгалы хойжу бригадаларында бүдүрүшкөн көрүзүлгелеринин талазы-биле экилерин бирээзи.

Ам ол бригаданда нитизи-биле 3720 аяк баш хой бар. Эртен чылдын ол бригада төрүп 100 хойга онааштыр 93 хураганын менди доруктуруп үстүрген болгаш бир хойдан на 3,2 кг дүктү кырып алган. Бригадын нежигунерин боттарынын күжү-биле 167 тонна сиземни, 317 тонна силосу бетелин алганар. Төрүп бүгү хойларын база боттарынын күжү-биле тарып бооттанынар.

Ам үдөш эш Агарбаның бригадасы 4 модон кылдыр кыштаглап, нитизи-биле хур байдалдыг кыштап, СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун шиитпирлерин амыл-кырыга боттандырган дээр, кышты хур, менди амар, малдын чак төлүн бурун, менди ажаап өстүрер дээр күженишкннинг ажылап турарлар.

ЧУРУНТА: Т. Агарба.

ССРЭ-нин Дээди Советинин депутаты, СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары Салчак Калбакхеркович Тока-биле Улуг-Хем районун «Найрал» совхозунда сонгукчуларнын ужуражымшыкын хуралы болган.

Чеди чылдын дөртүк чылын улус ажыл-агыйжи чедишкннеринин, СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун болгаш ССРЭ-нин Дээди Советинин ийги сессиязынын ажылынын дугайында эш Токанын чугулазын сонгукчулар кичээлгейлаг болгаш сорук киришкннинг дынааннар.

Совхозтун партия органнасталарын секретары аш Хунай-оол өсе алган, мынча деп чугаалаан:

— Депутадмыкка харын кылдыр бистин согуургалды чугаалаар чүвеин база-ла бар. Совхозтун ажыл-шнчилери эртен чылдын күрүңге 650 тонна ээтин, 400 тонна сүттү, 71 тонна дүктү дужаар күсеткен, тодаргайларга 690 тонна ээтин, 490 тонна сүттү, 75 тонна дүктү дужаанар. Курүне шыгжамырынга тарга кияриринин планын ийи катап ажык күсеткен. Көдээ ажыл-агыйнын хөгжүдөр дугайында партиянын болгаш чазактын шиитпирлерин канчаар-да аажок шын дээрин ол чедишкннер херекчелер турар.

Бир эвес 1953 чылда амгымы ышкаш бедик дүктүгү чедишкннер азын чүгө кырып турган болзубусса, эртен ажыл-агый чылында бүгү тарылга шөлүгүн гектар бүдүрүшкөн 13,9 центнер дүктүгү адымы. Сөө-тош чылдар бурунгар Чаа-Хелте инек бүдүрүшкөн сүт саалазы чүгө 300 ажык кг турган, мынчаарга ам 1290 кг чедир өскөн. Комсомолчу саначылар Х. Уйлукупан, О. Анай, Х. Артыш олар инек санывында 1800 кг сүттү сагганар.

Хой ажылынын муракчылары бисте база бар. Коммунист Илья Облаа чүс хой бүдүрүшкөн 116 хураганын ажаап алган. хой санывында ортума-биле 3 кг ажык дүктү кырып алган. Шак мылг муракчы хойжуу хой.

Уралга чамык сонгукчулар база чүве чугаалагылан. Олар совхозтун ажылында чептерелери делгелден, боттарынын күзедерин илереткенер. Совхоз эртен чылдын хой, ашык өстүреринин планын күсеткөөн. Амгы үдөш чакы тарылга техниказынын септелгезин болгаш тарылга шөдөрлерин өдөшкүдөргө оожум чоруп турар.

Ужуражымшыкын кырыкчылдер чеди чылдын бедик чылында курүне мурунга хулаалгелерин алдарымы-биле күсеткөөн депутаттарды.

Хуралга чамык сонгукчулар база чүве чугаалагылан. Олар совхозтун ажылында чептерелери делгелден, боттарынын күзедерин илереткенер. Совхоз эртен чылдын хой, ашык өстүреринин планын күсеткөөн. Амгы үдөш чакы тарылга техниказынын септелгезин болгаш тарылга шөдөрлерин өдөшкүдөргө оожум чоруп турар.

Ужуражымшыкын кырыкчылдер чеди чылдын бедик чылында курүне мурунга хулаалгелерин алдарымы-биле күсеткөөн депутаттарды.

Уралга чамык сонгукчулар база чүве чугаалагылан. Олар совхозтун ажылында чептерелери делгелден, боттарынын күзедерин илереткенер. Совхоз эртен чылдын хой, ашык өстүреринин планын күсеткөөн. Амгы үдөш чакы тарылга техниказынын септелгезин болгаш тарылга шөдөрлерин өдөшкүдөргө оожум чоруп турар.

Ужуражымшыкын кырыкчылдер чеди чылдын бедик чылында курүне мурунга хулаалгелерин алдарымы-биле күсеткөөн депутаттарды.

ХҮР КЫШТАГЛАП ТУРАП

ТОРГАЛЫГ. (Телефон-биле). Өвүр районда «Торгалыг» колхозтун малы менди болгаш хур кыштаглап турар. Ол болза кыска белеткеди эки органнастаан, мал ажылыне кичээлгейин улгаттырган илереди турар. Фермаларда болгаш бригадаларда мал ченин курлавыры тургусталган.

Колхоз баштаар черинин даргазы эш Мирянин дыннагынын эдугаар алдыра, белеткен 5395 тонна сиземни 1245 тонназын кыштагаларда. Ол ышкаш 8000 тонна силостан малга 900 тонна хирен чыгиртен бар. Концентра чөмөр база чөмөр бар.

СЭКП Төп Комитетинин ноябрь

Халашкан шериглер — комсомолчу шалыпчы тудугда

Ак-Довуракта «Тыва даг дүгү» комбинаттын тууду бистин чуртувуста чеди чылдын эн чугула туудуларынын бирээзи.

Совет Армиянын хурааленинде бо чылын халашкан шериглер ортузунга бо комсомолчу шалыпчы тудугга ажылдар дугайында тайылбыр ажылын чоруткан соода олар ол саналды улуг согуургал-биле хулаап алганар. Амгы үдөш айткан тудугга ажылдары-биле ийи чүс ажык халашкан шериглер чедип келген болгаш мөөн-даа сонгар келерлер. Олар Ыракты Чөөн-чуктен, Сибирьден, Уралдан, Ортаакы Азиядан, ССРЭ-нин европа талазындан келгенер. Халашкын келген шериглер хөдүгү-омак болгаш оларын иштинде тускай эртем чөк кижилер кудунда чок. Барык шүптүзү экскаваторщиктер, крановщиктер, трактористер, газолитроварщиктер, чөлөкчүлөр, бульдозеристер, дашчылар, шүктүрүлгүлөр, бызгалчылар, малчылар, слесарьлар, электриктер, монтажчылар, арматурщиктер болгаш он-да өске тускай мергелешкнчилер. Халашкан шериглеринин дыка хөй ийден дөрт-бешке чедир тускай эртемчилер. Чижээ, Бабазаров Романкул — элекрия, бызгалчы, шүктүрүлгү; Иван Гончаров — арматуржу; бызгалчы, тракторист, элекрия, лашчы; Александр Ланкин — киномеханик, радист, элекрия болгаш оон өске тускай эртемчил.

Халашкын келген шериглерде нити эртем талазы-биле өшкө класстан куду киж чок. Чамдыктары 8, 9, 10 класстардыг. Усков В. — 9 класстыг, бирги класстын чөлөкчүзү, Нафасов Мамат — 10 класстыг, тракторист. Халашкын келгенер барык шүптүзү комсомолчулар. Оларын иштинде коммунисттер база эвеш эвес. Коммунистер болгаш комсомолчулар партия, комсомол органнасталарынын талазында хей-нिति талазы-биле даалгаларын ап турарлар. Коммунистер Закир Насеитов, Скобев Александр, Виктор Дудин, Василий Стеция болгаш өскөдө-да боттарынын чурттап турар нити чурттапга бажынарында кылды булунар эргелекчилеринде томулатканын. Шеригден халашкын келгенеринин национал составы база дыка солуу. Бистин тудуушта ажылдап турар халашкан шериглерде орустар Михаил Иванов болгаш Евгений Долгополов, узбектер Абакулов болгаш Бабазаров Романкул, украиннер Моренко Иван болгаш Дерезянов Александр, азербайджаннар Бакизмагомтов Фейзула болгаш Гуджаев Шамула, татарлар Владимир Гурбанов болгаш Каримов Рашид, кылат Лю-Ча-ми, казах Ширдулев Зарип болгаш өскөдө-да тудуунг тус-тус участкаларда боттарынын тускай эртемни эдугаар ажылдай бергенер.

«Тыва даг-дүгү» тудуунг эргелели халашкын келген шериглер оларын тускай эртемни эдугаар ажылга шүптүзүн тургускан болгаш тургузуу турар. База оларын чурттаар оран-сава-биле бурун халашкын.

Бистин социалистг Турван чуртувустун амык оолдары боттарынын мыдыктыг хулаалгезин ССРЭ-нин Конституциянын эдугаар ак-сеткилдери-биле күсеткөөн, амгы үдөш коммунисттер улуг туудуларынын бирөөн «Тыва даг-дүгү» комбинаттын туудуна ажылдап киришкенер.

В. САМБА

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинин начальнигинин оралгачыны.

Германияның Социалистг чаңгыс аай партиязынын VI съездизинге СЭКП-нин төлөөлери

Германиянын Социалистг чаңгыс аай партиязынын Төп Комитетинин чалаанын эдугаар СЭКП Төп Комитетинин Германиянын Социалистг чаңгыс аай партиязынын январь 15-те айттынар VI съездизинге СЭКП-нин төлөөлери даразында эштер составтын кылдыр чорударын шиитпирлээ: эштер Н. С. Хрущев — СЭКП ТК-нын Бирги секретары (төлөөлери баштыгы), И. В. Подгорный — СЭКП ТК-нын Президиумунун кезигүчү,

Украинанын КП ТК-зынын бирги секретары, Л. Ф. Ильячев — СЭКП ТК-нын секретары, Б. Н. Пономарев — СЭКП ТК-нын секретары, Н. А. Муравьева — СЭКП Төп ревизия комиссиязынын даргазы, А. И. Алжубей — СЭКП ТК-нын кезигүчү, «Известия» солунунун кол редактору, П. А. Сатюков — СЭКП ТК-нын кезигүчү, «Правда» соауинун кол редактору, П. А. Абросимов — СЭКП ТК-нын кезигүчү, ССРЭ-нин ГДР-де элчиги.

РСФСР-ниң Дээди Советинге база РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының крайлар, областар, округтар, районнар, хоорайлар көдээ болгаш суур Советтеринге сонгулда чорудар дугайында РСФСР-ниң Дээди Советинин Президиумунун ЧАРЛЫ

РСФСР-нин Дээди Советинин бешки чымылазынын бүрүн эргелери 1963 чылдын март 1-де болгаш РСФСР-нин ажылчы чоннар депутаттарынын крайлар, областар, округтар, районнар, хоорайлар, көдээ болгаш суур Советтеринин сески чымылазынын бүрүн эргелери 1963 чылдын март 5-те төнер-биле холбаштыр РСФСР-нин Дээди Советинин Президиумунун доктаалыры бола:

РСФСР-ниң Дээди Советинге база РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарынын крайлар, областар, округтар, районнар, хоорайлар, көдээ болгаш суур Советтеринге 1963 чылдын март 3-те, воскресенье чорудар.

РСФСР-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Н. ИГНАТОВ.

РСФСР-ниң Дээди Советинин Президиумунун Секретары С. ОРЛОВ.

Москва, 1963 чылдын январь 5.

Чүнүн дугайын харам чугаалааныл

(Район Советиниң сессиязындан)

«Түргөния шалыныг аппараты кызырлаган, өргөсөл башкарылган мергезил-чаңчыларын калбак улам массалар улам-на шингөздү алган турар болгаш ол аппаратта ажыл кедизинде барып өзгөргө профессия аяк апарган турар кылдыр, ажыл-херекти шаг ичээр чурдулар аржежок чугула» — деп, СЭККнин Программасында айтыкан.

Партия Программасын да негиздеп болза, чамкытып мурунда, хей-ниитиниң бот-тынынгыр организацияларынын ажылын шалкынчыларынча, оларнын ажылына партия, совет органдарын ууртулгазын акжилдеринче, аяк ажылдыг организацияларын дуржулгазын өскөргө дүргөп непередеринче улашкан.

Хей-ниити аялгөшкөндөгү яны-бүрү чаа хевирлер тыгтып, бот-тынынгыр организацияларын ажылы улам калбарып турар үедө оларнын ажылынын өскө дуржулгазын непередери, ууртулгазын акжилдерин Советтериниң организация-массалыг ажылына кол чери өзгөргө журулу.

Индүгү түрбүжө, ажылчы чоңар депутаттарын Чөөн-Хемчик район Советинин сөзүгү бир сессиязында райуускомунуң ажылынын дугайында өчүтүүгү илеткеде бо талазы-биле чугаа кончуг-ла кызым болган.

Райууском даразын эш Дилгезин илеткенин «Советтериниң организация-массалыг ажылдары» деп кезек колдуунда-ла чексе сессиялар, күөскомнарнын хурдалары болганым, чексе комиссарлар, комитеттер болган эш-хуузуун судтары, улусуу дружиналар барып көргүсөп саннар колдан. Өчүтүүгү илеткеди кылдырып бир шаң чөбөрү минута бердигин турду. Организация-массалыг ажылдар дугайында чеди хире-ле минута зарыгдаттыган. Иччагыш бо айтырып талазы-биле тодаргай анализ бердигин барган. Бора-Тайга көдө Совети школа септегезин акша чыргыдалы үндүрбөй тургаш кылдып алган дээрин илеткеди медегезе болза-да, ову кандыг арга-биле чеди алганын тодаратын. Ол ишкеш эки акжилдып турар эш-хуузуун судтарынын, улусчу дружиналарын, кудумчу комитеттеринин ажылынын дуржулгазын көрсөткөн.

Өн-биле чергештир бо айтырыгынын талазы-биле Советтериниң ажылында чептерсет база-ла эки илеткеден барган. Чадаана хоорай Совети (даразын эш Өздөй) бир сессияга хары ута чеди доктаамал комиссияларын илеткенин алгаш, үлө пунктунан тургузуган шийтир хулэп алган. Хоорайда кара чыгыш-ла квартал комитеди бар. Бо дээрде дийг организациячч ажыл эвес, а өзү барымдалаар чорутуун түнөлдөрдү илеткеди анализ бердигинэм. Корум-Дада, А-Дашта, Суг-Аксында, Чира-Да-Бажында, Иймедө хей-ниитинин чорумун треп, биче хулган херек үлдүгүл чорутканын фактылар хаая аяк болулап турар. А ол черлерде дружина штабтары, эш-хуузуун судтары коштак акжилдып, өл черинге хемчөл албай, чүгө районун шадга, суд органдарынча хомудалдар, меделер кирири-биле өйдөлип турар.

Тыва АССР-нин Дээди Советиниң сессиязын «Хей-ниитиниң бот-тынынгыр организацияларынын ажылынын дугайында» шийтириниң түсүлдүгүн дугайында илеткечи тодаргай чүгө чугалаанын.

А, херек кырында ол шийтириниң кол-кол пункттары районда куусеттимей турар. Депутаттар группалары кайда-даа тургустунмаан. Советтер ажылдакчыларын өөредилгени организациястаттымаан. Ажылдын дуржулгазын солдунтур ажыл чорбай турар. Кайы-даа Советтин чунында улап намызгаларың чөүлдөй тургустунмаан.

Сессияга санал-онал берген депутаттарын, көдө Совет даргаларын барык шийтүзү райуускомунуң талазында көдө Советтер ажылына практиктик дуза көргүсөйп турарын хомудап чугалаанын.

Ийме көдө Советиниң дарганы эш Аракчааның чугалааны болза: «Бистин сугу Советиниң сессия-зынга кым олуржур ирги деп райууском секретары эш Өндөн айтырымыга «иңда бистин инструкторжу Кызыл-оолду олуртуп дийди деп чугалаанар» диди. Шынап-ла эш Кызыл-оол бистин сессияга кылгаш олуртушту. Индүгү олуртушкунун аяк чүгү боор! Ол бистин ажылы-ыс-биле танымал-да көрбөсөн болганда чедер, чептерсетин дугайында анализ-да бербөсөн. Чогум чүгү кылгы чорур инструктору ол деп чүгөсү билбөсөн бис.

А, Алдан-Мадыр көдө Советиниң дарганы эш Килчен эш Аракчааның шийтүүгүлүн миңчаар уламчылады: «Эш Кызыл-оол черле чиктиргө дара-дыр бо, биче барбаан хирезинде-ле «чорум», «дузалаштым» деп медегезе болду.

Хей-ниитиниң бот-тынынгыр организацияларынын дугайында сантунер негээр боордан башка, район организацияларын оларнын ажылы канчаар организациястат, уштап-баштаарын дугайында кындыг-даа дуза көргүсөйп турар — деп, Чыргакы көдө Советиниң дарганы эш Бора-Көжө шийтүүгүлү.

Райуускомунуң ажылдакчылары көдө Советке барганда куускомнуң кечигинери чыгыбас, оларнын биче организациястат ажыл чоруттай турар. А, чамкыта район хурдаларында көдө Советтериниң даргалары бичин чалавас фактылар бар — деп, «Октябрь 30 чыгыш» колхозтун дарганы эш Самдан чугалаан.

Чөөн-Хемчик району 1962 чыда куруше көдө ажыл-агый продукттары садар талазы-биле хулэзегедери багый эвес куусеткен. Районун улеттүр, транспорт, харылаа болгаш өскө-даа ажыл-агый адырларында чамдык эки түнөлдөрдү бар. Ийде Советтериниң ролю биче эвес

дээрин черле билдирет. Индүгү-да болза бир эвес райууском район Советиниң доктаамал комиссияларын, тус-тус көдө Советтер, оларнын күтсөкчи органдары Советтериниң организация-массалыг ажылдарын доктаамал күтсөдирген болза, хей-ниитиниң бот-тынынгыр организацияларынын ажылын шын ууртуп баштаан болза, ажыл-агыйнын тус-тус адырларында бар турар шынгым чептерсет чөк турар ийк! Бо дугайында депутаттар шынгыма-биле шийтүүгүлөнер.

Бир эвес салгы болгаш хей-ниити чөмөнчөгөзүнүн талазы-биле доктаамал комиссия (даразын эш Дажы-Сөгбө) эки акжилдан болза далгандараа бо хире элек турда, элөө хандырылганы үзүктөлбөс, столдөөлдерини ажылы баксыравас, Бора-Хөдө, Кулун-Дүжөлдө дөш өскө-даа чедерде салгы черлери хагдымче ужурулу турган.

Бир эвес улеттүр, транспорт, харылаа талазы-биле доктаамал комиссия (даразын эш Цвелов) бот-идеягай ажылдан болза, рай-улеттүр комбинаты продукциянын ассортимент болгаш яны хевирлериниң талазы-биле планын күтсөткен, ооң шынарын акжилткен турар. А, автотранспорт конторазы 45 км черге чүгө сөрөгтөш 60 км деп карак ажытавас, автобус шийткөзүнүн чедер чөк чорукту болдурбас ийк.

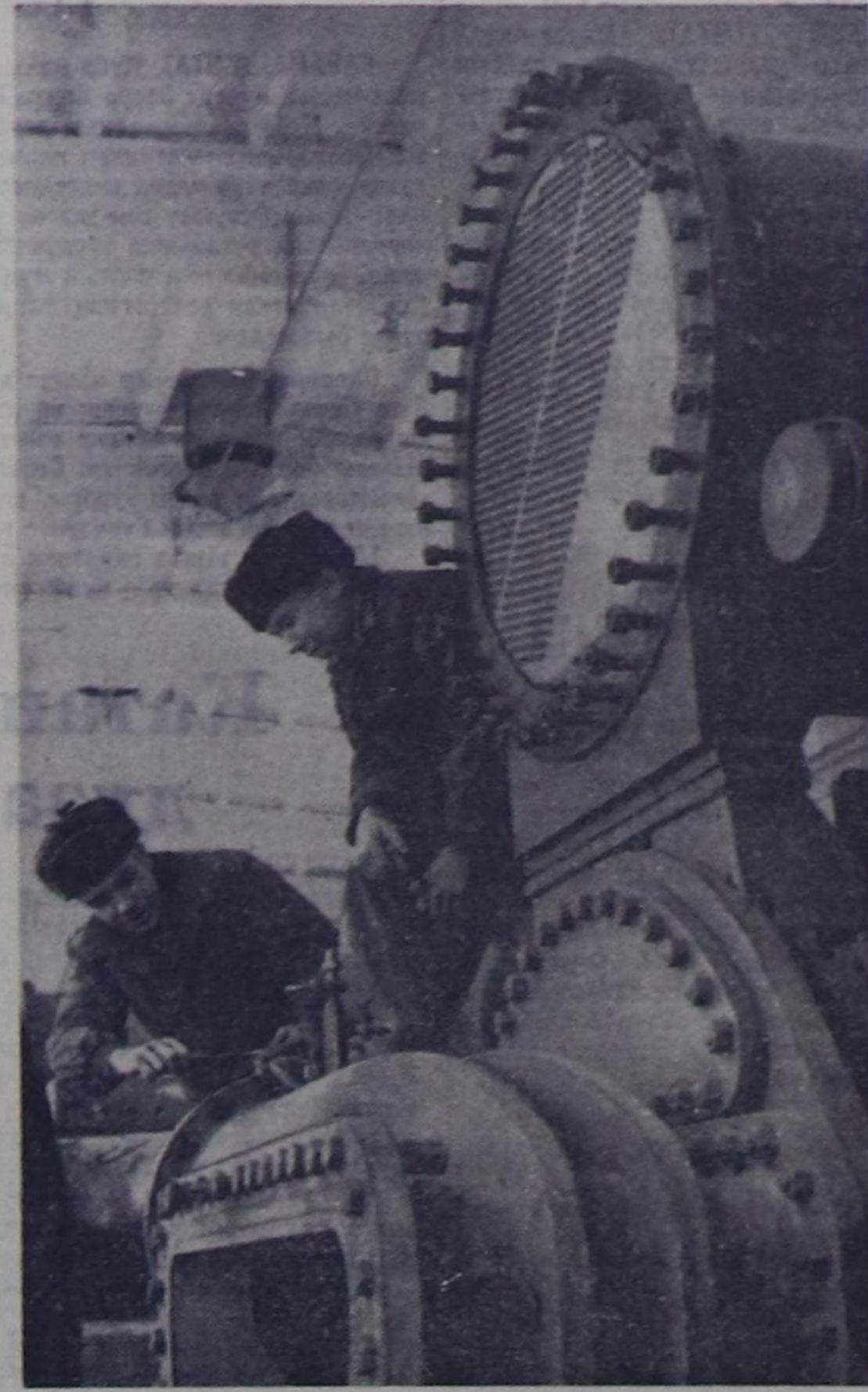
Култура амдыраалдын херекчелдерин (шактар, приемниктер, хеп чур машиналар, электроинтарлар, электроинлар дөш оон-даа эске) септөөр черлер чөк турда эш Салчакка ууртулган култура амдыраал болгаш улус чырыдыкшыгынын ийтергилериниң талазы-биле доктаамал комиссия болгаш хоор-кууском чүгө көрү тургашы?

Кадик камгалында болгаш көдө ажыл-агыйда чептерсет, илангы кижинин, малдын ааргыларынга чикти демиселдин кошкан кичме чүгү каарлы? Оруктары багый байдалдын дугайында кым буруулу? Кылдыгын турдугарын шынарын багый, тууду планынын күтсөткөсүн турарын чүгүн-биле тайлбарлаары? Хей-ниитиниң контролон чүгө организациястайн турар бис?

Бо бүгү чептерсетин уруткайтарга, 1963 чыды оларын катпашта-мынча улашкан шийтирин сессия хулэп алган.

С. ПАВУ,
«Шинини» корреспондентизи.

Удавас ажыглалга кирер

Чаа организацияда

Бай-Тайга районун Шуй-Аксинда кадыкшыла школында комсомол организация чөвөт чаа тургустунган. Бо аразында организация багый эвес ажылдан келген. Өөредилге чылынгыг өргөзүмө манаа 7 комсомолчулар турган, ам оон кырынга 8 кижин немешкен.

Комсомол организацияны аныктарын политикаг өөредилгенин организациястат. Ол бөлүмүнүн кичизин пропагандаст эш С. Салчак эки организациястат турар. Школа өскө черлерде өзөш-даа болза комсомолчуларын идеялик киржилгези-биле яны-бүрү политикаг болгаш массалыг хемчөгелерин организациястат турар. Бо аразында айтырыг-харым кезээлерин, хөл-шыдыраа маргак-

Татарияның улуг химиязын баштайгызы — Казанының органиктик синтез заводу удавас ажыглалга кирер.

Чаа бүдүрүлгө — чуртта эң улуг бүдүрүлгөлөргө бир-ээзи болур. Республикада дөшкө хөй нефть газтарын болбаазырады ажылдарын чорудулгаларын бүрүк автоматчыкма. Заводтун бээр продукциязы чурттуг улус ажыл-агыйында калбаа-биле ажылаттынар. Ол болза фенол, ацетон, полиэтилен болгаш өскө-даа хөй-хөй продукция-дыр.

ЧУРУКТА: муракмы слесарь-монтажниктер Станслав Козырев (солгай талазында) биле Николай Литвинов оларнын күчүлүг соодулга тургузулгаларын эгтеп кылганын хынал турары.

Фото Б. Мясниковтун. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Херэженер чөвүлели

Каа-Хем районун Ленин атыг колхозунда И. Булгакова удурткан херэженер чөвүлели колхозчу ажыл-ишти херэженерни колхоз бүдүрүлгөсүнө мобилластаттымаан, оларнын културтуг чурталгалын улам акжилдер талазы-биле боттук хемчөгелери база организациястат чорудуп турар.

Эртен чылдын декабрь 11-де бөлүк херэженер эш Булгаковага келгеш чаа чыда кедер чаа костюмерин, платьелерин канчыл бижып дээрви алыры? деп айтырганнар. Ол негеделин кандыг арга-биле хандыранын сүмөлежиг чугаалашкан соонда, эш Булгакова колхоз даразын эш Бархатова барган. Оон машина чөпшөредип алгаш, райулеттүр комбинатынын директору эш Пересторинге барып, ооң-биле дугурушкан, даарнын хестия эргелекчи, бижыкчы эш Ростоцканын колхоз суурунга чапал экелгеш, ол мастер бир хун дургузда 35 херэженериниң платьелерин, костюмерин болгаш пальтолорын бижып, дурган дарап бээр дөш райулеттүр комбинатынча алгаш барган.

Хеп бийтирганын аразында аныктап-даа, назылап кыраанар-даа бар болган. Даарынр чөвүнчү

ажылдакчылары колхозчу херэженериниң ол массалыг чагыын байыр-лап, күөздөй-биле хулэп алгаш, кончуп дүргө даараннар.

Бо дугайында эш Ростоцкова миңча деп чугалап турар: — чагык чылырнын чагыын оларнын боттарына барып хулэп алып ажылы бис моон мурунда практикчаларын турган бис. Ам бисте дүргө кылар чагылар эмгөжөк апарган. Бир эвес болуусу автомашиналыг болуусуна районун өскө колхозтарын, суурларын кезип чыраш, чоннуң хеп дарадыр чагыын ол черлеринге барып хулэп ап турар ийк бис. Мен бо-дараыма Ленин атыг колхозта херэженер чөвүлелин даразын эш Булгакованың өтөлөчч саналы республиканың өскө районларын улеттүр комбинаттарына практикалар болза чогуур-тур. Партиянын болгаш чазактын бистин чуртувуса электигини тургуза дугайында айтыныштын боттарынын кызыкмакчай куш-ажылы-биле күөсөдип турар колхозчуларга, совхозтар акжилдакчылары оон-биле база дузалап турарына ол деп билди турар бис — дээң.

О. ЛАМА.

ЧОННУҢ ХЕРЕГЛЕЛИН ХАНДЫРАР ДЭЭШ

Улуг-Хем районун херегелдөк кооперациянын ажылдакчылары чыларды эртен ол бир айларын дургузунда элээн эки түнөлөргөн чеди алган. Бо үенин иштинде бараан саарыгазынын планын 102,7 хуу, ниити чөмөнчөгөзү — 104,8 хуу күтсөткен. Районун салгы черлери планын оналгаларын ажыр күтсөдип турар. Херегелдиктер нити-лекция коллектив бо чылдын бараан саарыгазынын болгаш нити чөмөнчөгөзүн планын оналгаларын күтсөдип дөш социалистин чарышту кабарташпавар. Ол чарышта салгы, белетке, чөмөнчөгө черлеринин ажылдакчылары кирип турар. Ишкээ-Артыгын төп салдык турар (эргелекчи эш Санников) салдыкчалар оң бир айларын планын оналгаларын 103,5 хуу күтсөткен. Индиктер салды (эргелекчи эш Держина) планын оналгаларын 113,4 хуу күтсөткен болгаш херегелдиктерин белик хундүткенин чаалап алган. ВЛКСМ Улуг-Хем райкомунун бөрүзү ол коллективтериниң ажылынын чедишкенин чугалап-лаш, үнөлөп көргөш, коммунист күш-ажылынын коллективтери деп

хундүлүг аты оларга тывыскап.

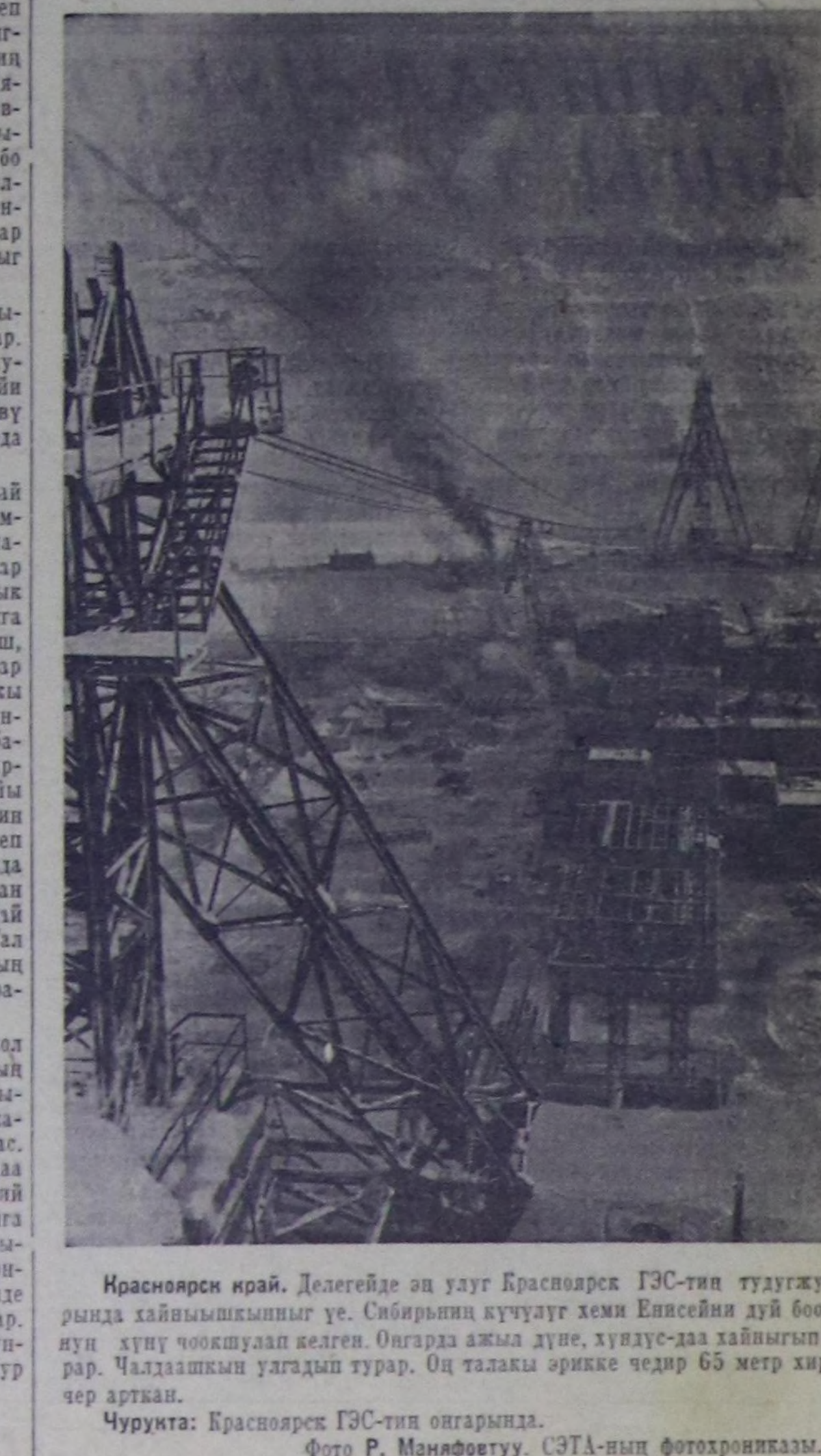
Өн-биле кады салгы ажылдакчыларын иштинде муракчалар база көүздөш. Чикээ, өштер Сереткин, Ламашай, Лагтев, Сеңди болгаш өскө-көдө боттарынын планын оналгаларын ай саналы доктаамал күтсөдип келгенер.

Райпо баштарап чери чакты, өтүк хөвү ажылдарын үзүндө автодалкаларын хөвү туралгаларычте уругу чорудуп, тараакчыларын, механизаторларын хандырылгаччыне улуг кичээлгенин салып келген.

Иччагыш, чамды салгы ажылдакчылары планын оналгаларын багый күтсөдип турарын демдегезе чугула. «Чодураа» колхозта көдө маганис оң бир айынын планын 98,4 хуу күтсөткөш, өскө садылгандар көргүзүп талазы-биле чыдып калган. Кара-Тал, Кожай салдылары үр үедө салдылап турганар.

Амгы үедө районун херегелдөк кооперациянын ажылдакчылары ноябрь Пленумунуң шийтирлерин өөренип турар.

Д. АРАКЧАА.

Красноярск край. Делегейе эң улуг Красноярск ГЭС-тин тузугуларында хайымышыгың үе. Сибирийн күчүлүг хеми Енисейни дүй боору хуну чооктузуп келген. Онгарда амгы дүң, хуну-суу да хайымыш турар. Чадаашкын улгадып турар. Оң талакы эрикке чедир 65 метр хире чер артыкан.

Чурунта: Красноярск ГЭС-тин онгарында. Фото Р. Маняфоттун. СЭТА-ның фотохрониказы.

КОПКАДАН ҮНЕР ӨЙУ КЕЛГЕН

Суг-Аксы суурда Алдан-Мадыр атыгы бичин доора кудумчужуган бар чүвө. Кара пальтозунда хола өктөри кылалынын чорур, дөртен көрү элээн аяк берген кире эр ички ол бичин кудумчулап эртенч-не далаш чөк, харылаа конторазычөк бар чорур. Олап бар чораш, бир эвес ол тыва кижилерге ужурашкан болза «кижи, таныш» деп, эөдө сүггей мендилеп каар. Көжө, аяк-ла шы тымнөөдө-ле, ол-ла кижиле, ола-ла кудумчулап, ам харылаа конторазында дедир, аажок далаштыг өш бар чорур. Бо таварылаа ол бөлүгү чыны-биле эртен таныштарын аскерер-даа хире эвес, чүгө дээрге, «дүргөс-не бажыкче» деп бөдөл өң септикнин бурун хаара туудушканы оң. Шынап-ла чыгыш ай бажын иш-

тинге үргүлү ажылдап, ол-ла бичин кудумчу-биле хуну-не кылашпай турган мылды-даа ийлаан деп ички көрүгө-даа бээр. Оон аргын турар буруу колдан болгаш дег кылдыр кыжы-даа, чайын-даа таптады берген чыдар. А ол бөлүгүн копказын бүдүн чыл иштинде-даа чандыр бээр эвөс.

Григорий Григорьевич Глухов Суг-Хөл район турду-ла, мырындан 1952 чылда-ла манаа, районун харылаа конторазынын начальнигыне ажылдап чедип келген кижичи өвө. Келгенини баштайгы чылдарында ол дыкка кызып ажылдап турган. Иччаардагы Суг-Хөл районун акжилды чоңарын черле доруун начальниги болган-дыр бис деп өөрү-даа турганнар. Иччаа-ла харылаа контора-

зынын ажылында улуг чептерсет бар дээрин иччаардагы районга чө-лүп турган хурдаларга болган чө-лү шийтүүгүлү бээр таварылгалар база тургулаан. Оларнын чамдыктарын шын дээрин эш Глухов хулэп ап турду-даа, хөй нуруузунда удура-лып турган. Ам өвөшү үедө оу шыгыгын шийтүүчүлөй бээр улуг хемчөгөдиг хуралда болбас апарган оң ажылап алгаш, ам мырындан оруктап алган копказын үймөк-төй бергени ол боор оң.

Суг-Аксы суурда харылаа конторазынын ажылында чептерсет-ле хөй. «Суг-Хөл» совхозту Бора-Тайга салбырнын конторазына кире бээр болуларга, ээлеринге чөптөөн солунулар шкафттар кырында сарапталы берген чытыкылар. Оларнын

Б. БАРБА.

Кыштаглаашкынга бир чугула чүүл

Мал кыштагладышынын чедишкенин чорударын, малдын продуктууну белигенин бир эң чугула негездес болза, мал чөмөнчөгү шин, камын ажылдаары болур. Ажыл-агый буруу малды чөмөргө мурунда чөмөрни болбаазырадып, амал килр белеткээрин калбак хемчөгү-биле организациястаар, бөлүн чөмөрн хөндөктөөр, ылбырады хайындар, тараан чарбалаар болгаш оон сайырадып кылдырып өскө-даа аргаларын ажылаар херек.

Ылангыч бүгү мал фермаларында амал килр сайырадып белеткөө чөмөр-биле малды чөмөргө чеди аллары чугула. Чөми сайырадып белеткөөгө малга чидиги, хоолуугу болгаш хайымыч болуо.

Мал чөмөрн амдан килр белеткөөрин хандыра соурга-биле чөмөрн бусака ылбырады хайындар саваларын, тараа чарбалаар болгаш савак хөндөктөөр машиналарын, көрпөлдоттарын, өскө-даа чөмөрн чуур болгаш кестиреп хөндөктөөр дөрилерни ажыл-агыйлар тыгтынып ап, ажылаага килрери чугула.

Хөндөктөөр саванын ылбырады хайындарга, оон чидиртингирн 10—15 хуу белирин практика көргүсөп, ычангаш 1000 тонна саваны амдан килр белеткөөгө, оон 100—150 тонна саваны камнал албашаа, 200 баш мыйыстыг бола малды азы бир мун баш чедир хөлдери болгаш өшкүлери оон-биле чедишкенин азырап болур.

Мыйыстыг бола малга болгаш хойга бөри-биле хөндөктөөр саванын узуу 3—5 сантиметр болуп, саванын оон чидедир үрүмкөт болбас. Экин эртир хөндөк саван

хоодуу дайнаттымыс болгаш чылдыгын чөдүртүр, мыйыстыг бола малды кетгенирбес чорукка таварыштырмалар. Хөндөктөөр саванын ылбырады хайындары-биле мал чөми хайындарын саванын доктаарында азы хааржаанга 20—30 сантиметр кылдып кыланылар салган саваныда суг-биле хоолутурар. Доксакарга азы хааржаакка саванын долур салган соонда чөми ылбырады хайындарын саванын кырызындал унуп эгдөөн бус оларже дамчыра болгаш ылбырады хайындарын 30—40 минута үргүлүчээр. Иччаар белеткөөн савак малга чидиртир болгаш хоолууд болур.

Хөндөктөөр саванын көрпөлдөткөн, картофтылы холуп болур. Индыг арга-биле саванын саар инектерге чидиртире дыкка ажыктыг.

Ылбыраткан саванын ол-ла саванын элээн үр тургузулугарга, улам чымчак болгаш амданым анаар. Бир эвес көрпөлдоттар чөк болза, хөндөк саванын концентраттар-биле холуп болур болгаш малчынды ону бөлүүн чөмөрн малга херекчелерин хемчөөл-биле бээр. Бистин республиканын колхозтарынын байланын мал чөмөргө чөмөрн миңчаар белеткөөр болза, амдыш-ла чедиң ап болулар дээр арга болур.

Колхозтарга, ылангыч хааван ажылы эки хөндүдүп турар черлерге, сизген далганын белеткен, оон-биле хааваннар чөмөрн организастаары чугула. Силос, савак хөндөктөөр машинага баш бурунгаар бичелдир хөндөктөөр сизген «ДММ-0,3» деп машинага далгананыр дээрбөдөттөнгөн турар. Колхозчулар кышкы үеде сизген хөндөктөөр каан, сөөк хуннерге чорудар болгаш ону хааржаактарга эки дыгыш кылдыр ургаш, кургат складтарга шыг-

жаар херек. Холумак чөмөрнүн сөзүндөгү сизген далганы база кирер. Сизген далганын немезон холумак чөмөр-биле малчынар малды чөмөргө, ову сугга өттүрүп алып журулу. Индыг холумак чөмөрн ылбырады витаминлерин чидирин болур.

Чаш малды өстүренине сизген хандымын ажылаар аажок ажыктыг. Иччаар районун «Кызыл тараачы» колхозунда чаш бязааларга сизген хандымын ижертип турар. Иңда эртен чылым бязаа бүрүзү дун-хунде 700—800 грамм денан немелдеп болган. Муракчыларын дуржулгазын-биле алырга, чөмөрнүн муруну чарында азы чөкчөкчөлдү турда кескен эки шынарды сизгени миңчаар ажылап турар. Сизген хандымын белеткөөринге тускайлаан сизген узууну 2—3 сантиметр кылдыр баш бурунгаар бичелдир үрүмкөткөнгөн турар.

Арыг сизген хандымын алырга, хөндөк сизгени сөөк суг-биле чуур, ычангаш сизгенге холушкан довурак-доошун оорган арылаттыган турар. Оон соонда бир килрограмм сизгенге 6—7 литр сугну куткаш, ову баштай 70—80 градус чедир чоорту изилер. Оон соонда саваны дулгап шып алып болгаш дун-хун дургузунда сизген хандымын бээр.

Сизген хандымын малга бөзүрүнүн мурунда ону шүүрүп арылаар болгаш чаш малга чыгып турду бээр. Түртүгүн-ле 2—3 неделя четкен бязааларга болгаш хааван оолдарыга сизген хандымын ижерти бээр. Хааван оолдары тураланын-биле күөзүлгө чедир ишин дөш суг орнуугу сизген хандымын берип болур, бызаага оон баштай 0,25 литрден эгдөө чөртү көүздөрдү бээр болгаш төрүтүгүнөкчөлдү берип ий ай чөккен бызаага 3—3,5 литр чедир бээр.

Сизген хандымын улуг, биче хааваннарга, ылангыч чаш малга ажыктыг болур. Малды витаминер болгаш өскө-даа чөмөгү чүдөрдү-биле хандырылган амалда, сизген хандымын бязааларын кыжыл аарын узуулаар, а оларнын өлүп хораар чорун болдурбас. Соурга болза, бязааларын, хааван оолдарын сизген хандымын-биле чөмөгүп тургаш, эки өстүрүп турар муракчыларын дуржулгазын бо чылым бүгү колхозтарын мал фермаларында непередия болур.

Колхозтарда мал чөми тараалар — сула, арбай курлавыр болгаш тараа бөгу дыкка хөй. Ол үнелиг мал чөмөрн камын чарыгдар дөш колхозтар оларын амдан килрпн бөзүлгөзүнүн чугула аргазын ийдеп-гөзүлүп ажылаар херек. Хааваннар, мыйыстыг бола малды бүгүн тараа-биле чөмөргө, оон 40 чедир хузу малдын организминге ажылдаттымай артып каар. Иччаага малды концентраттар-биле чөмөргө оларнын чыргыдалы доктааттыган нормастандан 40 хуу хөй болур деп чөүени эртеме болгаш практика тодараткан. Колхоз бурзуу мыйыстыг бола малга, хойга, хааванга бээр тарааларын чарбалаар болгаш амдан килр белеткөөр болза оларнын чөмөштүгү чүдөлдөр малга эки шийгөчөл болгаш камналгалыг болур.

Кышкы үеде малды дус-биле хандырады чугула. Чаш малды чугай, мый хөмүрү, хүл, сөөк далганы, сөөк хуу, дууверен дөш шышак минералды немеле чөмөр-биле хандыра болза ол дүргө өзөр, кадык шыраак болур.

Б. САЛЧАН,
зоотехник.
Чөөн-Хемчик район.

Б. САРЫГЛАР,
Чөөн-Хемчик район.

Хамаарышпас болганының 15 чыл оюн Бирма байырлаан

РАНГУН. СЭТА-нын көрр. А. Власовтун дамытып турары болза: Бирма Эвелединги хамаарышпас болганының 15 чыл оюн январь 4-те болган.

Бирманың байыссылы каас-шлалк кылдыр шиметтинген. Байырлаашкынар Рангунун шөлдөринге, партияга болгаш стадиондарына болгулаан. Аунг Сана аттыг партия муң-муң кижиле долур олурупкан, ааа хамаарышпас чорутуң фестивалы ажыттынган. Хөлдүн эриктинде павильоннарның каас-чараш хоорайыгажы чаштылы чоруткан. Күрүнө бүдүрүлгелери болгаш национал компаниалар мында боттарынын барананын иделеп көргүсөң, ол бараналар — «Бирмага кылган» деп маракалыт. Бот-тыягы уран чүдүдүн коллективтери ажык шөлдөрдө оюн көргүтүп туралар. Дирк болуу баа-ла мында оюн көргүзүп турар, өң аныяк киржикчилери Совет Эвиленидин чокта чаа-эп келген.

Цыялың туртка бир дугаарында тургускан.

Бирманың национал мадыры генерал Аунг Сананың тураскаалыгы Бирманың хосталгалы демиселенин хоочун киржикчилери — национал чагыс эитин фронттаунун, Бирманың каттышкан ажык-чак партиязынын болгаш өске-даа организацияларын ууртукчулары текчелеп келгенер. Фронттун чингине секретари Бо Мыа Тве бодунун чугаалыгы мылга деп демделген: колониалдык эртең уеңи уржуктары туулгунга чедир уугул чок кылдырышга бирма уаус бүрүн шийтирди. Аунг Сананың чарлаан изделлери дээр — национал чагыс эити быжыглаары дээр, тай-мың болгаш чагай амдырал дээр моон сонгаар-даа демисеживиести бистин национал мадырывистиң тураскаалының мурунга байыр-далды биле меделеп тур бис.

Революстүг чөвүдөдүн даргазы генерал Не Вин национал байыр-далга алдар бодуруп, кежээ улуг хүлээп алгышык кылган, ааа күрүнө болгаш хөй-нिति организацияларынын төлөөлекчилери, ажыкчынарынын болгаш тараачынарынын төлөөлери, элчин болгаш төлөо чөлдөридин ууртукчулары киршикен.

Дүңүт дээр демиселде

ПЕНЬЯН. (СЭТА). БУДР-ге бол тылп суггар рис шөдөрүн 30 муң ажыг гектарга алгыткан турар.

Суггарыга системаларын быжыктыр болгаш калбарып талазы-биле аялдарга эртең чылдың оюлугу кварталында 150 муң ажыг кижиле иделейин-биле киршикен. Көрей ажылчы чоннарың эрес-

мадырлык ажылының ачызында Пеньяның, Кияның болгаш Огу-жунуң мыкаш, шак илды улуг суггарыга системаларын быжыкта-гылаан. Оон-биле кады элөөн каш чаа суггарыга системаларынын ту-дун дүгүлөдир арга баа бар бол-ган. Мянгыга Амнан хеминиң унунга суггарыга системазы 90 муң гектар чөрин суггарар болур.

Пекинде чугаалажышкынар үргүлчүлөп турар

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдат-яндык кызыгар маргыздааны тайбын шийтирээрине чегинген чугаалажышкынары январь 3-те Пекинде уламчылаан. КүР-нун Күр-гүзэр дээр ачаа чедип келгенер. Американың хоостүг дөвисээринде ол каас-чараш булуңу оон-даа артын кылдыр маастар болгаш боттарынын чоразының дугайында тураскаалды мадырылг чыга арттырып каар дээр, олар ааа ий чартын муң уяштары тарып олуртканыр. Бышты тарып олурткан делегаттың фамилиязын айткан табличканы ыраш бүрү-үндө быжыглаан.

Оларның бирээзинде мында деп бизнес: «1963 чылдың январынын 3-те Павел Попович тарып олурткан». Өскө уяштардан чүүнү-биле-даа ылгабайн турар ол ышка делегаттар, журналистер, уң чериниң чурттаңчылары чыгып келгенер. Совет космонавт Павел Попович-биле чок танымалы, өң холун тудары, кады чурунка тырттыраары азы автограф бээрин дилори кижиле бүрүзүнге күзөңчиг.

Уяштары тарып олурткан соода митинг болган, ааа КРО-нун национал ууртукчуларының кежигүүнү Роман Кальсинес чүөе чугаалаан.

ПОЛЬША — КУВАГА

ВАРШАВА. (СЭТА). Кувага сүднө кылыр ийи бүдүрүдгө чөрин поль-ша тускай эртеңинде туруп тур-гузар. Ол бүдүрүлгелерин бирээзи чыл дургуунада нити күчүтү 100 муң тонна ажык болур суднолары сеппе ундурп шыдаар. Ийгилинге чаа суднолары кылдыр.

Ол бүдүрүлгелерин төлөвиледи ам кылдынган. Кувага сүднө кы-лар тускай эртеңин калдыралар ам Польшаны судно бүдүрүлгелеринде болгаш техниктиң школаларында белектеп турар.

ЙЕМЕН

КЫЗЫГААРЫНДА

КАИР. (СЭТА). Каирның парла-газының диннадыларың дугаар алдыга, Йемен Араб Республикаының президентин маршал Абдалла эс-Сал-даль дээр офицерлер хүлээп алган болгаш ИАР-нын Сауд Аравияны-биле соңу түт кызмыгарында бай-дал «доогуу-биле таарымчалыг» бо-луп турар дээриниң дугайында илеткеди офицерлер президентиге кииргенер.

Кубада „найыралдың парыгы“

ГВАНА. (СЭТА). Куба найысраладан 20 километр черде туруп турса каас-чараш курорт болур Санта Мариага элзэн каш чус кижилер чыгып келген. Куба революцияның дөрт чыл оюн байырлары-биле делегейиниң 61 чурттарында четкелеп келген төлөөлөр «Найыралдың парыгын» тур-гузар дээр ачаа чедип келгенер. Американың хоостүг дөвисээринде ол каас-чараш булуңу оон-даа артын кылдыр маастар болгаш боттарынын чоразының дугайында тураскаалды мадырылг чыга арттырып каар дээр, олар ааа ий чартын муң уяштары тарып олуртканыр. Бышты тарып олурткан делегаттың фамилиязын айткан табличканы ыраш бүрү-үндө быжыглаан.

Оларның бирээзинде мында деп бизнес: «1963 чылдың январынын 3-те Павел Попович тарып олурткан». Өскө уяштардан чүүнү-биле-даа ылгабайн турар ол ышка делегаттар, журналистер, уң чериниң чурттаңчылары чыгып келгенер. Совет космонавт Павел Попович-биле чок танымалы, өң холун тудары, кады чурунка тырттыраары азы автограф бээрин дилори кижиле бүрүзүнге күзөңчиг.

Уяштары тарып олурткан соода митинг болган, ааа КРО-нун национал ууртукчуларының кежигүүнү Роман Кальсинес чүөе чугаалаан.

Катап эгитпес дузаламчы

БАМБО. (СЭТА). Совет Эвиленингиң чазаның Мали республиканың чазаны эгитпес техниктиң дузаламчы көргүзгөниниң дугайында дугурулгага Бамбога ат салган. Мали республиканың президентин Моди-бо Кейтинин 1962 чылдың майда Совет Эвиленинге элзи чоразынын түткөлдөрнү хөжүмүштүп, ол дугурулгага ат салган.

Ол дугурулгага «уугар көзө ажил-лагынын дээр болгаш орту-мак мергежилди тускай эртеңиндегириң баа механизация талазы-биле тускай эртеңиндегириң—нити саны 600 кижиге белекээр талазы-биле төптү Мали республикага тургускан турар. Күрүнениң административтик кадрларың белекээрине хереглээр 250 өренкичилер өөренип дээр ад-министративтиң школаны баа тургускан турар.

Ол дугурулганы ботаналар чорук Мали республиканың экономика-тиг хөжүмдөниң илдинг болур болгаш ийи чурттарың арасында ту-руп турар найыралдыг харылдаларың быжыглаан.

КОНГОДА БАЙДАЛ

КНО-нун хемчеглерин туюлунга чедир чорудар

ПАРИЖ. (СЭТА). Катапаның чарыдырыкчыларыңа ууур дайын чорудулгазын үргүлчүлөдир, Чом-бениң жандармерианы болгаш хөдө-ликчиңди хөдөлөөнчилерин чыла шаваарын Коптонуң төп чазак не-геп турар.

Франс Прессти Леопольдильде корреспондентин-биле беседазына Коптонуң даштыкы херектер ми-нистерствозунун статс-секретари Марсель Ленгема мылга деп меде-глээр: «Катап-биле чугаалажыш-кынар дугайында чугаа-лаа туруп болбас. КНО-нун хемчеглерин тую-лунга чедир чоруткан турар ужу-руг».

«Юнион Миньер» компанияның аткылашыкчы сокадларын негеп турар медеглөинге бистер шуут уудурамын турар бис»—деп, Лен-гема отаалап медеглээр.

Чомбе кыжанып, кажарлап турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Информас аген-тизады Катардан дамчыткан диннадыларын дугаар алдыга, КНО-нун шеригери Жадовильди э-лөп алган соода Колвежи бурга-гарлап бар чылар. Катапаның чар-ыдырыкчыларынын кол күштери ам Колвежиде мөөңөттүнген. Ката-паның жандарнары болгаш хөдө-ликчилери, олар «өнчүзүңге че-дир» дайындажылар деп Чомбениң медегледи турбуже, шийтирдиң ту-дучушкундан ойталаарын үргүлчүлөп туралар. Олар Жадовильди барык-ла тудучушкун чокка кагаш үңгөн. Апапалып, Францияның болгаш Бельгияның ийишкыны-биле КНО

болуңуң шериг хемчеглеринден ул-лас ойталай бээр боор деп чүөгө идееган. Чомбе бодунун шерин чы-ла папыгал камгалап алырың орал-дымын турары илден-дир.

Франс Пресс агентиледин дам-чытканы-биле алдыга, Жадовильдин районунга хөдөлөөнчилер кобалы-заводун болгаш электростанцияны үргедээр, мыдгы болза-даа «Юнион Миньер» компанияның чөс, хол эвэлдирер заводтарың бүүдү артыр-тар. «Бир эвес КНО-нун шеригери шаваар халдаашкыны соката-биле болза, бүдүрүлгелери үргедээр» деп Чомбе медеглээр.

Чугаалажышкынарга „чөптээржиш турар“

НЬЮ-ДОРК. (СЭТА). Чаага «пре-зидент» Чомбе чаа медегледи кыл-ган, ол медегледиң угказы чыл дээр-ге, КНО-нун шериг хемчеглериниң сокадларын негеп турарында болур. Ал агентиледин диннаканы-биле алды-га, Чомбе бо медегледи Элзабет-вилезе соңу-барымын талада 300 километр арач турар Колвежи хоорай-га—бодунун чаа барган турмуздан черинге барың талазын ийи кор-респонденттеринге кылган бол-турар.

«КНО-нун эрге-чагыргалары-биле болгаш Леопольдильден келер пре-мьер Адула-биле чугаалажышкы-нары мези эгелээриниң У Тан күөң турарын диннакан мез» деп Чомбе чүдүлгүрөн.

Алганын, Францияны болгаш Бельгияны колониализм бөлдүтери Чомбеге ууур шериг хемчеглерин сока-дларың негеп, КНО-нун чингине секретариңиң ийишкыны күштел-дирген-биле Чомбениң чаа меде-гледиң калсырлажып турары эл-дентиг.

КУШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ КАДЫКШЫ

Күш-культура, болгаш спорт—кижиниң кадык-шымык, омак-сер-гелди болгаш шыгылек болур чоруунуң чүгүлө ушеники. Күш-культура — кижиниң эрте кырың чоруунга уаур демисе-живиңиң, кижиниң күш-ажыл кылып шыдаар арганың уаадыры дээр демиселдиң эң чүгүлө неселелериңди бирээр. Оон-биле кадык-культура элзи аай аргаларыңдуур эмнептирининиң арга-кылыр бааа керелген турар.

Күш-культураның сула шимчөөшкенин кылгынага кижиниң организмиңге оң амжал-чорудулгазына адык эки саалдарын че-дир, ол дамчытып мурунда кижиниң төп нерви системаның ба-макызың болгаш оорга чүүнүгө барып саалдарың чедалер деп күөң-иң улуг орус эртенменер Н. М. Семенов, И. П. Павлов болгаш оларның өренкичилери көргүсөң. Күш-культураның сула шимчөө-шкенин төп нерви системаның дамчытпур бодунуң чагай саалдары өске органианың бааа дамчылар: хан эртеледизин күштелдирер, чөм туудурулганың энжидер болгаш үрүктү быжыглаар. Күш-культу-рамын 3000 күр экинжиге өкпеңниң амдыралчы ашкери ор-тума-биле 3500 куб сантиметрге деп турунда, а күш-культураның сула шимчөөшкенин кылып чоруур кижилериниң ортума-бые 1500 куб сантиметрге чедир улгайып турары дамыткатынган.

Күш-культураның саалдарың аңгы-аңгы эгеттерге онза тодам-биле дамчып турар шимчөөшкенин уездиле шыган эгеттер хан-биле эки хандарының турар болгаш оон-биле кадык организмге кемпиги чүдүлгө бааа килордо кирин турар. Хан шыган эгеттерге хан саалдарын дамчытпур турар. Хан саалдарының эн-не байырлыг судал-ларың камдаларар деп алдыр. Күш-культураның сула шимчөө-шкенин үргүлчү кылгыра ол камдаларың үртле алгып турар эвес, а ханы шыган эгеттерге оларның саам көвүлген турар апар.

Кижиниң мага-болуңуң бүгү органианың күш-культураның амжалыг саалдарың дугайында адык хөй өңкөңтерин көргүзүп болур. Ындыг түрбуже-де күш-культура болгаш спортту керекке албай чоруур кижилер баа-ла бар. «45 карлымыла-ла болуңуң кырың-назыларың меделердиң-биле шийтирдиң алгаш кижиле дугайында К. Е. Ворошиловтун чугаазы мыдыг кижилерге шуут ка-марышкан.

Украин чогаатчы А. Коломиецтин «Фараоннар» деп шийзин биктин республиканың Хөгжүм-шии театрының артистери ре-спубликаның барың талагы районнарына көргүскөш келген-ер. Ол шийин көргүскөн черге-ле ажылчы чоннар ажакк со-нуурган турганнар. Ол ышка шийде ойнал турар артистерин уран тывынгыр талантызы көрүкчүлөри баа-ла сонуургадып турган. Чурукта: «Фараоннар» деп шийден көргүзүг. Колхозтун мастерская эргелекчиши Микола (ролонда артист А. Тавакай) болгаш оон кадайы Арка (ролонда артист К. Сагды). Фотогу Т. КЫЗЫЛ-ОЛДУУ.

Спорт—кадыкшыл

Чөөн-Хемчик районун Ийме сес-чыл школанында спорттуң яазы-бу-ру секциялары ажылдап турар. Чи-жээ, баскетбол—53, лыжа—36, теннисте—24 өренкичилер дөкүз-мал кырын турар. Школада хоостүг хүреш секциясы бааа бар.

Суббота кежээнде, воскресье хүнеринде спорт өшөөн, маргал-далар бол-ла эгедей берген тургу-лаар. Школаның бирги чери даңы органистаан баскетбол маргылда-алары 73 өренкичилер киршикен. Ол ышка адыжга чарыш бааа со-лун болуулаар.

Мөөн-биле кады Иймениң спортту школачылары Ленин аттыг колхоз-тун сүт-баран фермасында болгаш Шарарада хөй бригадаларга ады-жыг барып, мында адылга ой-ойде ба-з дузаламын турар.

Бышык спорт сезону эгелдөниңге холбаштыр Чазанга болган лыжа болгаш конкии талазы-биле район маргылдааларында Иймени амык-тары бирги чери элөөни таварыла эвес. Ол дээрге, күш-культура бол-ган спорт ажылын багай эвес ор-ганистаанын илередип турар.

Кызыл-Чыраа стурун амыктары-нын чаа чылга уткустур органиста-ан маргылдаалың массалыг солуу болган. Лыжага 5 км чарыштын би-риг чери школачы С. Алдын-оол, ийгини чери башкы С. Ондар элзед, а уругуларың 3 км чарыжыңа О. Шеймеял биле О. Часкал олар тийлизи.

М. ШААЛЫЙ.

БАСКЕТБОЛГА

Кежээ ажы-агый теленикунда баскетбол маргылдааны сабылар-аразында үргүлчүлөп турар. Оюн органистагы болгаш солуу.

Баштайгы ужурамылга ветеран-нарың уруглары бүкхалтери са-быларының командиың 28-20 санга уткан. Агротомия сабыларың уруг-лар командалы эротехникчилери 24:17 санга уткан.

Дараазында оолдарың маргал-дааны көрүкчүлөриң сонуургалың улам-на хайныгырган. Бүкхалтери командалы ветеринарларга 24:34 санга уттуган. Зоотехниктер коман-далы агрономнарга 86:32 санга тий-леттирген.

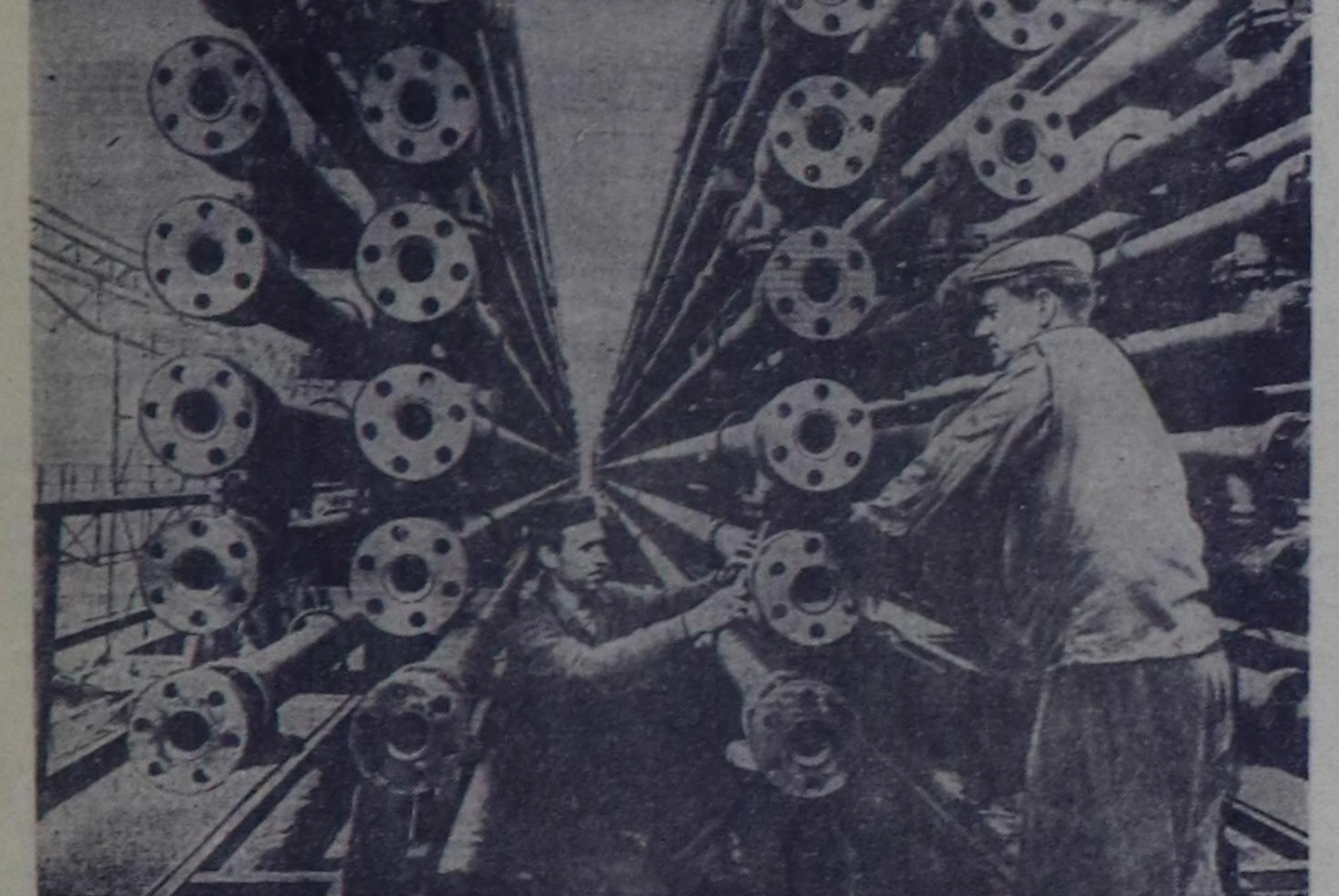
М. КЫРЛЫГ-КАРА.

Республикага АГААР-ВОЙДУСТУН байдалы

Бөгүн республикага буруттагылап температурамы: республикага «21— каал турар дүн болур, чамдык чер-дерге хар чаар. Кызылга хар шөң-лүг чагбас. Даг кошкан. Апапалып Респектор Л. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Кинофестивальда

ЯНВАРЬ 8-ТЕ «НАЙЫРАЛ». «Езууг кижиле дугайында гоому» 10. «Дерсу Уз-ала» 12. «Бистин хоораймыстан келген оолдар» 2. «Бир суурну оо-лар» 4, 5, 5. 7.40, 9.30 шактарда. «Каа-ХЕМУ». Уругуларга программалар 10. «Ковнекин оол» 11.15, 1.15, 3.15. «Алардын дээрбээ» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда. «ЕНИСЕЙ». «Уран чүүлүү шыгарыкчыларының концерти» 10.30. «Оламвер Тенст» 12.30. «Гуссар балладалы» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда. «ВОСТОК». «Паулаха» 11.15, 1.15, «Бир-ле черде огу бар» 3.15, 7.15, «Час» 5.15, 9.15 шактарда.

Чехословак Социалист Республиканың химия үлет-бүрү күчүлөри соксаал чокка өстүрүп турар. Чаа за-водтарың туудун, ажылдап турар заводтарың алгыдып турар. Мост хоорайың (Согу Чехия) чогуңда кижиле бүдүрүлгөндө ам каучук заводунга чыг-лт—синтетик-тиг спирт бүдүрер шүтүмү тулуп турар. Чурунга: чаа шүтүмүн соодулга тургузулганың ажылчынарың эитен, кылып турары. Фото ЧТК—СЭТА-НЫМ.

КАПИТАЛ ЧУРТТАРЫНДА АҢГЫ ТУЛУУШКУННАРЫ

Эльзастың шахтерлары ажыл соксадып турар

ПАРИЖ. Эльзастың калды рундиктериниң (Чөө Франция) 10.000 шахтерың дагыларың социал-страхованиа талазы-биле де Голль-дун чазаның реаксылыг хемчегле-ринге дурдалымшыкпын дөмдө кылдыр 24 шахта ажыл сокса-дышкыны январь 3-те чарлаан. Ол рундиктериниң албан-хаакчыла-рының 90 хуузу ажыл соксадыш-кымылга бааа киршикен. Комму-нист болган социалист парти-зларың Виттсгейсмер хоорайда (Эль-зас) секциялары калды рундиктер-нин боттарының негелдөөлери хан-дылары дээр демисеживи тура дег-жылары-биле эспетклидизин кам-тыштырып турар резолюцияны ка-ды хүлээп алган.

ЧАА ЧЫЛ ЭВЭЗШ ӨӨРҮШКҮНҮ БЭЗР

БУЭНОС-АЙРЕС. Чаа чыл арген-тин ажылчы чоннарга өзөш өөрүшкүнү бээр. Каш айларын дургууна олар ажыл төлөвириң албайн турар. Оларын өг-бүдөлери кедейрей аар-берге байдалга тавар-ышкан. Чуртта таарымас чорук массалы-биле өзүп, ажыл сокса-дышкының шимчөөшкени күш-те-дип турар.

«Кларин» солунуң дамчытканы-биле алдыга, «Отис» заводтун ажилчиннары оларын дурм чөл өзү-биле ажылдан ундурган 150 эштери администрация чери адыга катап киярбес болза ажылче үнеринден ойталап туралар.

Буэнос-Айресте «Писас», Сну-дательда «Рисар», Висенте-Лопесте «Ремингтон Ренд» деп металлургия заводтарының ажилчынары ажыл соксадып турар. «Аксийдар» завод-тун үш муң ажилчынары болгаш албан-хаакчылары ажыл төлөвириң төлөвириң негесиниң, бүдүрүгөни элзеп алганнар. Декабрь 27-ден эгелээш «Эрса Тойбол» деп пста-валы фабриказы ажилчынарың холудунда туруп турар. Чөөк квар-цаларың чурттакчылары ажыл соксадышкынарга канды-даа язгы-ның дузалажыңы көргүзүп турар.

ИТАЛИ ЭМЧИЛЕРНИН ТААРЫНМАС ЧОУРУ

РИМ. Италияның бүгү эмчелер-леринге эмчилер кадык камгала-дыга дөвөвиледиң күвөдериң бол-ган боттарының материалдыг бай-далың өккидерия негесиниң, бир шахта ажыл соксадышкынын чор-руткан.

ДАНИ БАЛЫКЧЫЛАРЫН ЭП-СЕКТИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

КОПЕНГАГЕН. Норвег балыкчы-ларының каттыжышкыны норвег балыкчыларың амыл соксадыш-кыны доозулгуже чедир Норве-гияжа балык чорутпас деп хилегия дани балыкчыларың чогуур ор-ганизацияларыга кирген. Ол дил-егте хары кылдыр Данияның бал-дыкчыларының каттыжышкыны болгаш Барның Ютландиянык бал-дыкчыларының каттыжышкыны маргылдааны норвег балыкчыла-рың күрелениң хандыр таарыштыр шийтирелгеже чедир норвег порттарже балык чорутпас деп бот-тарының кежигүүнеринге сүмөлзөн.

ИЗРАИЛЬДЕ АЖЫЛ СОКАДЫШКЫНЫ

ТЕЛЬ-АВИВ. Израильде күш-ажыл биржаларың албан-хаак-чыларының бүгү-нिति ажыл сок-садышкыны чарлаан дээрин «Кол Гаам» солун диннакан. Тель-Авивте «Виталго» деп пост-тавалы фабриказының 200 ажилчынары ажыл соксадып. Ажыл соксадыш-кының азы төлөвириң күвөдериң болгаш күш-ажылды байдаларын экижерия негеп турар. (СЭТА).

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шетиниң-Борвичко куумчүзү бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторлун 24-63, редакторлун арлыгыңызын 35-24, пропанда килдинизин 23—54, харысалгыш секретарының болгаш харысылгалың лежурныйдың 23-25, көзө ажил-агый килдиниз 25-38, партияны амылрап болгаш культура амылрап килдинизин 37-13, шийли информация килдинизин 20-60, чаага болган совет тургузуг килдинизин 21-27, уаурт болган транспорт килдинизин 22-64, бүкхалтериң 31-75, корректорларың 21-47, Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар. Чагыг № 2927. Культура министерствозунун типографиясы.